

EL PROBLEMA ANTROPOLÒGIC

Francesc Cònsola

Aquest article té com a objectiu el plantejament que fa la cosmovisió d'Occident sobre la pregunta què és l'home. Aquesta aproximació ens vol plantejar, des de la controvèrsia epistemològica i metodològica, el problema antropològic. Davant les pressions actuals degudes a una manera d'entendre la realitat: el científisme, aquest problema antropològic es concreta en la possibilitat de poder mantenir encara el concepte d'home com a subjecte i persona.

63

M'he aplicat a conèixer la saviesa i a considerar els treballs que l'home ha de fer aquí a la Terra: ni de dia ni de nit no s'acluquen els seus ulls. I després de contemplar tota l'obra de Déu, veig que l'home no pot comprendre el que passa sota el sol; per més que s'hi esforcí, no se'n surt. I, encara que el savi pretengui d'entendre-ho, en realitat no ho pot descobrir.

COHÈLET 8, 16-17

1. INTRODUCCIÓ AL PROBLEMA ANTROPOLÒGIC

1.1. ACTUALITAT I URGÈNCIA DEL "PROBLEMA DE L'HOME"

En el segle XX, l'home d'Occident ha privilegiat l'instrument científicotècnic-tecnològic i ha menystingut tots els altres instruments o

sabers. És el que s'ha anomenat triomf de la raó instrumental¹. Aquest triomf ha provocat que entenguem per racional una manera d'entendre i conèixer la realitat (els pressupòsits establerts per allò que entenem per ciència positiva i neopositiva)² i tot allò que no entra en aquesta comprensió serà judicat com a irracional, subjectiu o no entès i, per tant, exclòs com a reducte metafísic³.

Si això és així, si s'ha absolutitzat el coneixement (reduint-lo al coneixement científic positiu), avui l'home s'estudia d'una manera racional només des de les ciències (biologia, fisiologia, medicina, psicologia, economia, física, química...). I des d'aquí, s'ha intentat aclarir l'enorme complexitat del comportament humà i donar els instruments necessaris i utilitzables per regular la vida de l'home després d'intentar comprendre'l.

El mètode científic positivista suposa l'estructuració del coneixement en especialitzacions (el mètode científic aïlla cada element i després fa un estudi rigorós d'aquell element aïllat). Així els problemes de l'home es consideren problemes funcionals i operatius que requereixen especialistes en cada un dels sectors.

L'home sempre ha volgut saber el fonament de la realitat, d'ell mateix (és a dir, la veritat), per poder construir sobre segur a través del seu coneixement. Això és el que molts esperaven trobar amb el nou instrumental (les ciències positives)⁴, però ja molts es comencen a interrogar sobre aquesta qüestió.

Si fem una petita ullada sobre la història de la ciència positiva des del seu triomf com a raó predominant, moltes vegades excloent de totes les altres, ens podrem adonar de tota la problemàtica que això ha pogut comportar.

Primer es va partir del concepte ciència, en singular, com a únic instrument vàlid que ens aportava l'únic mètode, vàlid, que ens por-

¹ Mardones JM, (1995) *Postmodernidad y cristianismo*. Santander. Salterrae. Mardones, a la primera meitat del seu llibre, ens ofereix una síntesi molt interessant sobre aquesta qüestió.

² Chalmers AF. (1990, 8ena edició). *¿Qué es esa cosa llamada ciencia?* Siglo XXI de España editores. S.A. Madrid. Chalmers ens fa una síntesi molt interessant sobre les diverses maneres d'entendre la ciència. Ens explica com podem entendre el positivisme-neopositivisme en la seva conformació racionalista: EL CIENTIFISME.

³ El positivisme i neopositivisme es presenten com a antimetafísics. Més tard, a finals del segle XX, els neopositivistes han d'admetre la presència metafísica en els seus axiomes paradigmàtics.

⁴ Alguns pensadors han anomenat aquesta qüestió "fe en la ciència positiva".

taria a l'única veritat, però ben aviat vam arribar al concepte ciències⁵, en plural. La pretensió d'arribar a una única veritat que ens vindria donada per aquesta "una ciència" es perd en fragmentar-se i aparèixer multitud de ciències (multitud de veritats), totes elles fonamentades en el mètode científic, que podríem resumir com l'experiència empírica cosificada⁶ amb l'instrumental matemàtic (fem equacions matemàtiques que són capaces d'explicar i mesurar la realitat).

S'accentua la problemàtica quan des d'aquestes ciències s'entra en contradiccions i/o es veu la realitat de manera diferent.

Aquesta qüestió ens fa replantejar el problema epistemològic. On es fonamenta el coneixement (ciència) positivista, neopositivista i el del científisme? Quin problema ens trobem en relació amb el tema de la veritat?

I què passa amb el concepte home/persona (un concepte metafísic per excel·lència) quan s'estudia només des de les ciències positives (que en principi negaven la metafísica)? Molt senzill, la pregunta pel concepte home-persona (concepte global) primer es fragmenta, ja que els pressupòsits axiomàtics des d'on s'estudia no parteixen de la globalitat d'on parteix el concepte i, per tant, la pregunta es va resituant de la manera següent: què és l'home des de la física newtoniana, einsteniana i quàntica? O què és l'home-persona des de psicologia conductista, freudiana, sistèmica? O quina és la resposta que fan a aquesta pregunta les diverses biologies...?..., i després, com a segon pas, la pregunta pel concepte global desapareix perquè no hi ha una raó que el sostingui; la raó que la fa néixer es devalua pel triomf de la raó instrumental. Aquesta qüestió fa que tot es capgiri, la finalitat mateixa es posa en dubte. La finalitat ara ja no és l'home/persona, sinó que són els instruments generats per alguns homes com poden ser la física quàntica, la tecnologia... Per mantenir-se en el poder?

El perill que ara correm és, doncs, el descentrament de l'home i, per tant, la pèrdua de l'humanisme, i de la visió antropològica, per entrar en una nova fase on l'home pot quedar sotmès a un dels instruments creats per ell: l'home queda sotmès a la tecnologia o a l'economia... Tot això provoca en aquest home la pèrdua de la pregunta pel sentit de l'existència, ja que aquesta és una qüestió metafísica i, en tant que metafísica, està exclosa de la raó instrumental i, per tant, pertany al món subjectiu, irracional i, per això, no té cap suport que li permeti entrar en diàleg amb el món de l'única raó triomfant. I, per tant, el concepte home-persona global ha perdut tots aquells punts de referència que

⁵ El que ha estat qualificat com el drama d'aquells que estaven sotmesos a la fe en la raó instrumental: la fragmentació de la veritat: la fragmentació de la ciència en ciències.

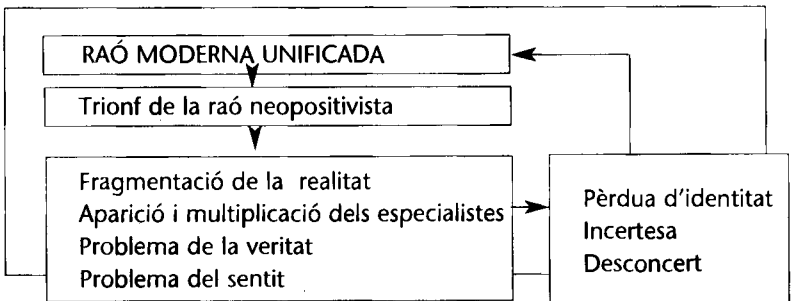
⁶ *Cosificar és fer cosa de...*

li havien donat consistència. El concepte home-persona ha mort i amb ell tota la metafísica (la pregunta pel sentit, l'ètica...) que el sostenia. Només queden individus supervivents i la postmodernitat ens recordarà que, per sobreviure, l'ètica de la modernitat ens molesta. El supervivent és aquell que ha transmutat l'ètica i precisament per això sobreviu⁷.

Podrem dir, tot i resumint, que aquesta situació descrita, el triomf de la raó neopositivista, quedaria exposada de la manera següent: Primer, la fragmentació de la realitat que comporta l'aparició i la multiplicació d'especialistes que han perdut els punts de referència globals. Això ha comportat la pèrdua de la confiança d'assolir la veritat, que es presentava com a única i responia a una concepció global de la realitat, i ara es presenta com a fragmentada, és a dir, com a moltes veritats. Aquesta qüestió ha posat sobre la taula el problema del sentit, el perquè del que fem, ja que si la veritat s'ha fragmentat amb la aparició de moltes veritats, els sentits fonamentats en aquestes veritats són també múltiples.

Totes aquestes qüestions provoquen en l'home: Pèrdua d'identitat, incertesa i desconcert en els conceptes, valors i raons que aquest ha tingut en la modernitat, el que s'ha definit com el projecte de la modernitat: la construcció del concepte persona, una societat més justa i digna...

66



Per tal que aquest recuperi el seu protagonisme⁸, cal una reflexió filosòficocrítica i sistemàtica sobre l'ésser i sobre el significat de "l'home".

Cal que l'home redescobreixi les línies fonamentals del seu ésser i la seva orientació dinàmica que li permeti esbrinar el seu significat

⁷ Cal llegir l'obra de Nietzsche.

⁸ Segons la cosmovisió humanista, l'home és un ésser digne, lliure, igual i que vol construir la justícia.

darrer; només així, l'home no serà engolit ni destruït per la cultura científicotècnica-tecnològica, sinó que serà capaç de reorientar-la perquè pugui contribuir a la realització autèntica de l'home. En aquest esforç és absolutament necessari que aquest home deixi d'absolutitzar la raó instrumental i s'obri a altres raons abans menystingudes per aquesta⁹.

1.2. DIVERSITAT D'ANTROPOLOGIES. LA PROBLEMÀTICA METODOLÒGICA I EPISTEMOLÒGICA DE L'ESTUDI ANTROPOLÒGIC

En aquests començaments de segle i principis de mil·lenni, hi ha una certa problemàtica a l'hora d'entendre-comprendre conceptes com ciència, coneixement, saber, pensament,, Molts han emprès una tasca sobrehumana per intentar esbrinar els punts de similitud i diferència que hi ha entre ells. Aquests estudis haurien de tenir en compte, però, que cada aproximació a ells es fa des d'una cosmovisió determinada. Per tant, serà el lloc des d'on ens aproximem el que ens definirà la comprensió que fem de cada un dels conceptes.

Avui, el coneixement ha quedat reduït al concepte ciència i aquesta s'entén des del vessant neopositivista-científista. D'aquí la necessitat urgent d'anomenar tot saber que s'aprecia amb el nom de ciència o ciències¹⁰. Aquesta constatació ha marcat Occident fins al seu nucli més nuclear. Per exemple, l'educació que han rebut els nostres infants, adolescents i adults ha estat marcada des del currículum (fragmentat en assignatures, especialitats, com si fossin calaixos independents i dins del qual són les assignatures instrumentals les més importants fins arribar a excloure'n les altres) fins a la consideració que tot allò que no és ciència (ciències) no pot impartir-se a la universitat perquè en aquesta només es pot impartir coneixement; d'aquí les carreres de ciències de la salut, ciències humanístiques, ciències físiques... També podríem parlar de la forta davallada de les carreres no enteses o que no s'autoentenen com a científiques com són la filosofia, la teologia... Podríem dir, doncs, com diuen molts autors, que el triomf de la raó instrumental (científicotècnica-tecnològica-econòmica-burocràtica)

⁹ Per exemple: L'ètica. És possible una ètica que sigui capaç d'orientar la ciència-tècnica-tecnologia. El problema és: quina i on es fonamenta?

¹⁰ Chalmers AF. (1990, 8ena edició). *¿Qué es esa cosa llamada ciencia? Siglo XXI de España editores. S.A. Madrid*. L'aparició del plural: ciències, i tota la problemàtica que això comporta, ha començat a ser acceptada pel neopositivisme per molt que se'n dolguin molts del seguidors, d'aquesta manera d'entendre la raó.

ha impregnat totes les perspectives i punts de referència d'Occident¹¹.

L'estudi antropològic es caracteritza perquè l'home (*anthropos*) és el subjecte i l'objecte de l'estudi. Si nosaltres ens apropem a l'home des de la biologia i afirmem que l'home només és biologia estarem fent antropologia (l'hem anomenat biologia humana). Aquest fet ha succeït en el segle XX amb el triomf de la ideologia neopositivista-cientifista. Així, doncs, l'home s'estudiarà en aquest segle des de les ciències (enteses aquestes com les entén el neopositivisme), i tota ciència que estudia l'home s'anomenarà per definició antropologia.

Però, davant de tot això s'amaga una realitat que és el mateix concepte ciència. La teoria del coneixement (l'epistemologia) i, per tant, el mètode, ens poden aclarir aquesta qüestió.

Si nosaltres mantenim que la nostra opció epistemològica i de mètode és l'opció holística (interpretació-comprensió des del tot), partim de la concepció fenomenològica¹². Aquesta comprensió és ja una

¹¹ Mardones. Postmodernidad i cristianismo

¹² Husserl (1859-1938) sotmet a crítica el pensament (dogmàtic) positivista de la noció de coneixement. La fenomenologia es presenta com a pensament que desconfia de tot apriorisme idealista. Té una tendència vers el que és concret, vers dades immediates o/i innegables, sobre les quals es poden construir les teories.

El pressupòsit dels fenomenòlegs consisteix en el retorn a les coses mateixes. Volen fugir de la verborrea dels filòsofs i dels seus sistemes mancats de fonament real. Per fer això caldrà partir de dades indubtables, que serveixen de base per construir l'edifici filosòfic.

En principi, la fenomenologia vol superar l'apriorisme Kantià però amb Heidegger l'home quedarà limitat a la seva experiència (la de l'home): el cercle hermenèutic. Segons Heidegger, l'home és el lloc ontològic on l'ésser es manifesta.

Podríem resumir el seu pensament sobre la fenomenologia husserliana de la manera següent:

La tasca de la fenomenologia

"L'epoche" (posar entre parèntesi les nostres conviccions filosòfiques i les persuasions arrelades en aquella actitud natural que ens obliga a creure en l'existència d'un marc de coses.

Fins que no superem "l'epoche" hem de suspendre el judici. La superació de "l'epoche" suposa admetre que hi ha coses que no admeten contradicció. (dades apodíptiques).

La dada apodíptica=residui fenomenològic (és en la consciència).

El residu fenomenològic són les maneres típiques en què les coses i els fets es presenten davant de la consciència i aquestes constitueixen les essències: color, amor, justícia, percepció, religiositat, comunitat, simpatia, ira, desesperació, santetat, realització, dignitat...

aposta epistemològica i de mètode, i aquesta consisteix a partir del concepte persona com un tipus concret de consciència de la realitat. Podríem definir la fenomenologia com a ciència de les essències en lloc del neopositivisme, que seria la ciència dels fets. La diferència entre essència i fet ve d'una comprensió metafísica diferent.

La fenomenologia de la mà de Husserl pretén arribar a l'essència (a la veritat de la realitat, a la cosa en si), oposant-se al pensament apriorista kantian que ens allunyava de la possibilitat de conèixer la realitat (la cosa en si) i ens relegava al coneixement del fenomen.

Heidegger reemprèn la fenomenologia husserliana, però, des de la perspectiva de l'existència, la pregunta ara ja no és per la realitat sinó pel sentit de la realitat. Per a Husserl i Heidegger, el concepte d'ésser s'ha d'entendre com a **transcendental**¹³ i no com a **transcendent**¹⁴. L'ésser és transcendental ja que és aquell horitzó darrer de comprensió des del qual els homes ho entenen tot, la consciència queda prefixada des d'aquests transcendentals o aprioris que prefiguren la manera que tenim els homes de ser conscients de la realitat.

En aquest cercle interpretatiu, que no s'acaba mai, l'ésser és fonament i abisme (fonament abismàtic, com dirà Heidegger), ja que la pregunta pel sentit de l'ésser queda en darrer terme i contínuament per preguntar. Entenem l'ens des de l'ésser perquè nosaltres som

Per tant, les essències són les maneres típiques en què apareixen els fenòmens. (Aquest color és un cas particular de l'essència color).

La fenomenologia és una ciència dedicada a l'anàlisi i a la descripció de les essències. Nosaltres no abstraïem les essències, com diuen els empiristes, d'una comparació entre coses semblants, perquè la semblança ja és una essència ella mateixa. És una dada de fet, singular, però a través seu captem l'essència. I el coneixement de les essències no és un coneixement mediat, que s'obtingui a través de l'abstracció o la comparació entre diversos fets: per comparar diversos fets és necessari haver captat ja una essència, un aspecte segons el qual aquests fets són semblants. El coneixement de les essències és, doncs, una intuïció: **intuïció eidètica**. Intuïció de l'essència.

Els objectes de la fenomenologia són les essències de les dades de fet, són els universals que intueix la consciència quan els fenòmens es presenten davant d'ella. En això consisteix la **reducció eidètica**: en la intuïció de les essències, i aquesta serà possible quan, en la descripció del fenomen que apareix davant la consciència, sapiem prescindir dels aspectes i de les preocupacions que ens hi lliguen.

¹³ Transcendentals: formes apriorístiques que constitueixen la manera que té l'home de percebre, conèixer i pensar la realitat.

¹⁴ Transcendent: designa allò que queda més enllà de totes les possibilitats de l'home i que d'algun manera el constitueix. Seria Déu en la metafísica clàssica.

l'ens ontològic, l'ens que tot ho entén des de l'ésser, i ja podem donar les voltes que vulguem que no podrem sortir d'aquí.

En afirmar això, Heidegger ens planteja la limitació de l'home, lligat al cercle hermenèutic, tot i tenint la llum de l'ésser que li permet de comprendre el món (tal com és?) sempre li deixa la constància de la limitació del que ell és: un ens, l'ens ontològic, però només un ens.

Aquesta qüestió ens permet tornar a plantejar la fenomenologia amb uns criteris kantians: l'home captarà l'essència de la realitat des del seu ens ontològic, des del seu ser home (per tant, podem retornar d'alguna manera als aprioris kantians. Diguem-ho d'una altra manera: fenomen és el fet tal com apareix en la consciència dels homes. També podríem dir que el fenomen és la manera òntica de comprendre que té l'home. Si aquesta manera òntica d'entendre que té l'home és la manera veritable de comprendre la realitat és la qüestió que ens interpel·la. Si som fidels a les limitacions kantianes i heideggerianes, haurérem d'admetre que no. L'home és un ésser limitat. No és Déu. L'home només és l'ens ontològic, no és l'ésser.

Direm, doncs, que la fenomenologia al llarg de la seva història ens ha aportat elements d'anàlisi crítica sobre les possibilitats que té l'home d'accedir a la veritat de la realitat i, **en un primer moment**, fa adonar-nos que els homes ens aproximen a aquesta a partir d'uns transcendents, és a dir, tots els homes, a través de la consciència humana, en tenir aquests transcendents, coneixeríem la realitat de la mateixa manera. El nostre coneixement fenomènic, el dels homes, seria universal, però la veritat essencial de la realitat se'ns escaparia, només la podríem pensar i pensar des de l'essència del que és l'home.

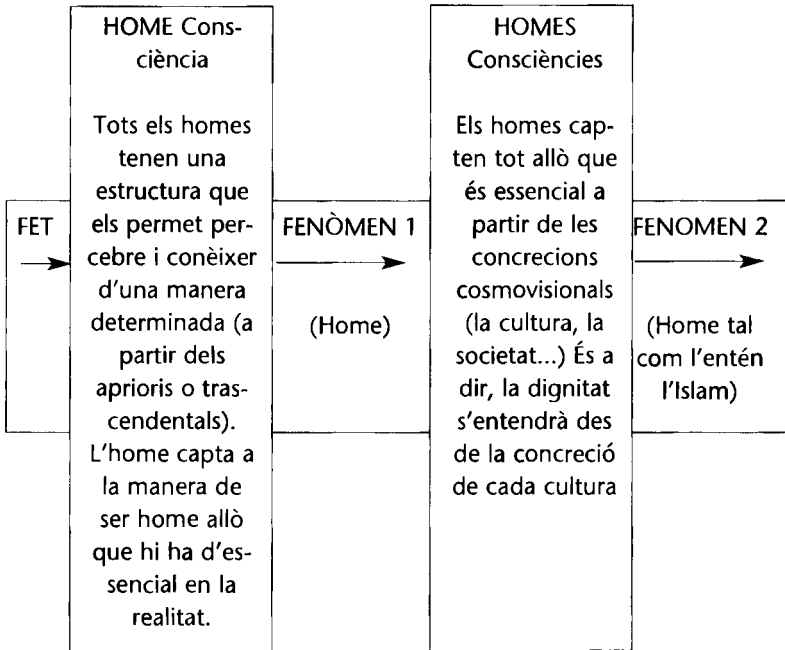
En un segon moment, la fenomenologia s'adona que aquesta manera de conèixer fenomènicament es fragmenta. Podem conèixer el que és essencial però cada cosmovisió-cultura-societat-poble... s'aproximarà a la seva comprensió d'una manera determinada¹⁵.

Podem dir, doncs, des de la fenomenologia, que l'home no veu fets sinó fenòmens i que aquests són els fets tal com apareixen en la consciència, la qual queda marcada per una cosmovisió concreta¹⁶ (vegeu quadre 1).

¹⁵ La dignitat és essencial per a la comprensió de "l'home", però cada cosmovisió la interpretarà, en la seva concreció, d'una manera determinada.

¹⁶ Cada cosmovisió té els seus prejudicis, les seves precomprensions, els seus punts de referència axiomàtics...

Quadre 1



La fenomenologia¹⁷ ens farà reflexionar sobre la ciència positiva pels seus reduccionismes físico-bio...matemàtics perquè aquests són,

¹⁷ El plantejament fenomènic ens porta a marcar, també, altres diferències amb els plantejaments neopositivistes. Nosaltres no abstraïem les essències, com diuen els empiristes, d'una comparació entre coses semblants, perquè la semblança ja és una essència ella mateixa. És una dada de fet, singular, però a través seu captem l'essència. I el coneixement de les essències no és un coneixement mediat, que s'obtingui a través de l'abstracció o la comparació entre diversos fenòmens: per comparar diversos fenòmens és necessari haver captat ja una essència, un aspecte segons el qual aquests fenòmens són semblants. El coneixement de les essències és, doncs, una intuïció. Intuïció de l'essència.

senzillament, una concreció d'una manera d'entendre la realitat, una intencionalitat de la consciència. També, però, ens posarà en crisi tota afirmació-concreció sigui del saber que sigui. La fenomenologia ens porta a descobrir que, darrera de totes les concrecions que pretenen absolutitzar-se, s'amaga una activitat i creativitat intencional del subjecte, és a dir, que no hi ha objectivitat absoluta i que aquesta és superable. Precisament això és el que constitueix el sentit darrer de la vida.

El subjecte és subjecte i no un objecte. El subjecte, a través de la consciència, dóna significat al món. Si aquest donar s'entén com a revelar el significat o crear significat és el problema de fons. Ni Husserl ni Heidegger van ser clars en les seves exposicions. El que sí que és cert és que el problema del sentit no pot ser suprimit perquè va lligat intrínsecament a la intencionalitat de la consciència i aquest problema queda amagat en el tractament que fa la ciència positiva en tractar el subjecte com un objecte, és a dir, en reduir l'home, ens ontològic, a un mer ens.

Ara és el moment d'introduir l'altre element de la nostra antropologia filosòfica (el primer és el fenomenològic): **l'hermenèutica**.

*Hermenèutica*¹⁸ és un concepte que vol dir interpretació, i tota interpretació suposa una comprensió. Interpretem la realitat i la compremem a partir d'aquesta interpretació.

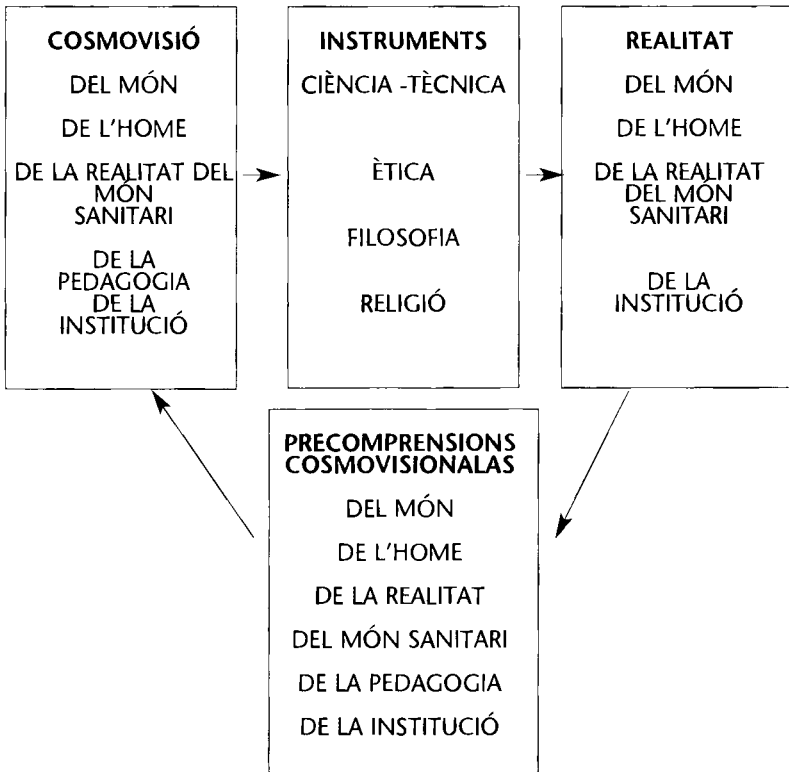
72

L'home interpreta la realitat a través dels seus instruments o sabers, ciències; la ciència també participarà d'aquesta comprensió hermenèutica. L'home s'interpretarà i comprendrà a través de les seves precomprensions que ja són interpretacions de la realitat. El mateix concepte home, persona, ja és una interpretació del que som. Si jo redueixo la realitat i l'home només a biologia, interpretaré l'home només com a biologia i el comprendré com a tal. Si jo interpreto l'home com a PERSONA i l'entenc com a PERSONA..., l'interpretaré i el comprendré a ell i la realitat que l'envolta com a tal. El cercle hermenèutic (quadre 2) és, doncs, on estem lligats. Aquest ens donarà els punts de referència precomprensius que esdevindran comprensius quan fem la nostra elaboració conscient. Aquesta cosmovisió ens permetrà generar instruments (sabers-tècniques...) que ens permetran de confrontar-nos a la realitat d'una manera concreta, tot i esperant resposta d'aquesta, que ens permetrà de replantejar-nos les nostres precomprensions-cosmovisions.

Des de la **fenomenologia**, i tenint en compte que ens trobem dins del **cercle hermenèutic** (interpretatiu-comprensiu) que ens permetrà ser més conscients de les nostres posicions axiomàtiques i de les dels altres, prenem la posició següent:

¹⁸ El terme fa referència, en el nostre segle XX, a Heidegger i Gadamer.

Quadre 2



Entenem l'home com a subjecte personal (que pren consciència de si mateix en la trobada amb la natura, amb els altres i amb el transcendent) i en la seva globalitat (com a unitat original que s'expressa en la pregunta: qui sóc jo realment?)¹⁹.

El que és constitutiu de l'home és l'alteritat (és un ésser relacional) i la globalitat (holíctic), la consciència (com a unitat original) vindrà donada per aquests factors esmentats. Com a persona, caldrà parlar, també, dels valors que li seran intrínsecs, com són la llibertat, la dignitat, la igualtat i la justícia (construcció de la història).

Si encara concretem més tot el que hem parlat anteriorment, podrem definir el concepte PERSONA de la manera següent:

¹⁹ Gevaert, J. (1974; 8ª ed., 1991). *El problema del hombre*. Salamanca: SíguE-me. P. 21-24. Gevaert, en aquest llibre, ens planteja una antropologia filosòfica que és fonamenta en una concepció de l'home com a **subjecte personal**, que pren **consciència del** que és amb la relació amb la natura, amb els altres i l'Altre, i que és pregunta pel sentit de l'existència. Frankl, Viktor E. (1946; 16 ed. cast., 1994). *El hom*

Quadre 3 ²⁰**DEFINICIÓ****D'ANTROPOLOGIA:**

És una ciència o saber que té la pretensió de definir l'home d'una manera genèrica, universal, en la seva essència. Però constata, en fer-ho, que està sempre sotmesa a una contextualització cosmovisional (precomprensió cosmovisional) que relativitza en certa manera aquesta universalitat.

DEFINICIÓ PERSONA

Entenem l'home com a subjecte personal (que pren consciència de si mateix en la trobada amb la natura, amb els altres i amb el transcendent) i en la seva globalitat (com a unitat original que s'expressa en la pregunta: qui sóc jo realment?).

Per tant, el que definirà l'home és: **la consciència, l'obertura, l'alteritat** (relació interpersonal) i **la pregunta pel sentit de l'existència** (la felicitat, la realització... la pau).

Possibles conclusions d'aquestes afirmacions:

+ conscients, + homes.

Com som conscients? Som conscients amb la relació amb els altres, la natura i el transcendent i em plantejo el sentit de la meva existència. La cosmovisió en què jo visc juga un gran paper en el meu ésser conscient. De què som conscients? Que volem ser feliços, però en aquesta tasca retrobem la nostra finitud (mort, sofriment, dolor... fracàs)

Com ens confrontem amb la mort? Amb els valors que l'home viu.

Què són els valors i com sorgeixen? Vegeu nota 20. **Impediments per assumir el que som.**

Valors proposats des de l'humanisme-personalisme:

La llibertat

La dignitat

La igualtat

La justícia (construcció de la història, també de la meva història)

La comunicació. Comunicació existencial-comunicació de valors. Només hi ha comunicació a nivell humà quan aquesta sigui una comunicació en valors.

bre en busca de sentido. Barcelona. Herder. Frankl, a través de la seva experiència en un camp de concentració, ens presenta un home que es defineix, primer i bàsicament, com un recercador de sentit.

²⁰ **Valor** és una qualitat de les coses que les fa més o menys estimades o desitjades, és a dir, certes coses se'm presenten com a bones per a mi. Valor és tot allò que satisfà una necessitat o desig i permet realitzar l'existència amb un **sentit**.

Els **valors** no són coses, sinó que les coses del món m'apareixen sota la llum dels **valors**.

Obrar lliurement és obrar sabent el que es fa i per què es fa, és donar un **sentit** a la vida i assumir personalment aquest **sentit**. Les nostres accions adquireixen un **sentit**, un significat, un perquè en la mesura que encarnen **valors** o contribueixen a promoure uns **valors** en el món.

1.2.1 Concreció de la problemàtica metodològica i epistemològica

Si nosaltres volem integrar d'alguna manera la visió neopositivista i la fenomènica, i penso que ho hem de fer perquè es relacionen mútuament, trobarem multitud de problemes que ens provenen de la diversitat metodològica i epistemològica. Per exemple, com podem relacionar els conceptes persona, dignitat... amb conceptes com fèmur, hemoglobina...?

El gran problema, si utilitzem l'epistemologia i el mètode neopositivista, és que des de l'anatomia i la fisiologia no ens podem mai arribar a plantejar per la dignitat²¹. L'estudi físic, químic, biològic, anatòmic,

Per tant, per a poder parlar de **valors**, primer cal parlar del **SENTIT** de l'existència. Segons el **sentit** de la vida que jo tingui tindrà una concepció de ser persona, i llavors tindrà una sèrie de **valors** assumits. Per tant, la primera pregunta a formular-nos és: té **sentit** la meua existència?, dit d'una altra manera, m'he plantejat i intentat resoldre mitjançant la praxi de la meua existència les qüestions següents: qui sóc jo?, d'on vinc?, on vaig?, després de la mort què hi ha?, l'altre, qui és per a mi? (m'aprofito d'ell, l'ignoro mentre no em molesti, l'ajudo a ser persona...).

Si la persona no fa mínimament aquest esforç d'entrar dins d'ell i analitzar-se, i adonar-se del que és (i, per tant, de les seves limitacions, indigències... en definitiva, que la mort el defineix; també per les seves il·lusions i esperances), reaccionarà instintivament i restarà lligada a uns aprenentatges o a l'instint de supervivència. La persona esdevindrà determinada i la pregunta pel sentit esquinçada, aquesta persona no podrà realitzar **valors**.

Sòcrates, pensador la Magna Grècia, repetia sovint un pensament de l'oracle de Del·fos: *"res no pots ensenyar a un home, només pots ajudar-lo que es descobreixi ell dintre d'ell mateix"*.

Els **valors** donen **sentit** a la vida en el moment que es formulen sobre la base de les preguntes de la persona. Aquestes vivències són preguntes que jo tinc en topar amb el món. Jo, per a respondre aquestes preguntes, necessito **valors**. Les respostes que es donin seran els **valors** que guiaran la meua conducta.

Però mentre jo no hagi integrat aquest **valor** en mi, evidentment no guiarà la meua conducta. Això suposa que la persona necessita integrar la seva realitat en el seu ésser personal. Els **valors** sorgeixen d'aquesta relació interna que la persona manté en el seu "jo" amb la cultura i el món. És una interacció contínua en què els **valors** es van transformant en relació amb el context.

L'opció vital es fonamenta no sobre sabers científics sinó sobre el sentit que jo doni a la realitat, a la història, a l'existència i a l'ésser humà. L'opció vital va cap a l'elaboració d'un projecte de vida. Aquest projecte val si està encarnat en la realització de **valors**.

²¹ Lain Entralgo, P. (1984). *Antropologia Mèdica*. Salvat Editores, S.A. Barcelona,

fiològic ens fraccionarà la comprensió de l'home, i després s'observa la impossibilitat d'una unificació (de les parts no podem arribar al tot²²).

Hem de partir del tot, del concepte persona²³, i després podrem anar a les parts, ja que cada una d'elles ja conté el tot.

Per exemple, quan nosaltres diem que la PERSONA és BIOPSIKO-SOCIAL-TRASCENDENT, ho fem en la línia del tot a les parts, ja que, si ho fessin al revés, no podríem arribar mai al concepte PERSONA. Per exemple, si nosaltres estem treballant amb embrions des de la genètica, i només de la genètica (fem com si nosaltres consideréssim que són embrions de rates), no tindríem cap problema ètic per poder fer el que estiméssim convenient (científicament) amb aquest embrions, però, si nosaltres sabéssim que són de persones, automàticament els carregàrem amb un plus que no ens vindria imposat per la visió neopositivista, sinó de la consideració eticojurídica que ens ve donada per la comprensió fenomènica del concepte persona. (vegeu el quadre 4)

Quadre 4

PERSONA és BIOPSIKO-SOCIAL-TRASCENDENT
PERSONA és BIOPSIKO-SOCIAL-TRASCENDENT

pp. 137-138: "El filósofo i el psicólogo del cuerpo humano se sienten obligados a hacerse, entre otras, las interrogaciones siguientes: ¿cómo tiene que estar constituida la realidad de mi cuerpo para que mi íntima experiencia de él sea la que realmente es?, y por consiguiente ¿cuál es la neurofisiología de la actividad consciente, de la espacialidad, la temporalidad y la expresividad de mi existencia, de la génesis de mis sentimientos, de mis actos de decisión...? Tales son varios de los temas que se echan a faltar en Husserl, Heidegger...

Por su parte, el neurofisiólogo actual trata de completar su saber propio preguntándose: ¿cómo tiene que estar constituida la realidad del hombre para que, siendo como son la anatomía y la fisiología de su cerebro, las peculiaridades de sus increciones, etc., tan esencialmente pertenezca a su vida la apercepción de sí mismo que describen los filósofos y los psicólogos? Con mayor o menor explicitud en la formulación de esta pregunta, así proceden hoy..." "El hecho de que el hombre pueda ser contemplador objetivante de su propio cuerpo –la compleja experiencia del que mira y toca sus propias manos o ve en su espejo la imagen viva de su rostro- debería ser suficiente para que se produjera esa complementaria aproximación entre los sabios del laboratorio y los sabios de la meditación".

²² El "TOT" és la comprensió que integraria les dues visions: la fenomènica i la neopositivisme. Però des de la perspectiva fenomènica. És a dir, partíem del concepte persona.

²³ Concepte PERSONA ja definit prèviament.

I, quan diem PERSONA, què volem dir? Hem d'entrar en el debat metafísic de les essències, cosa que ens porta a la comprensió més profunda de les cosmovisions que conformen la d'Occident i que nosaltres hem concretat amb la definició abans esmentada.

2. PROPOSTA DE TREBALL VERS EL "PROBLEMA ANTROPOLÒGIC"

La proposta antropològica que a continuació exposaré està fonamentada en els 6 axiomes actitudinals següents que pretenen ser fonamentadors d'una manera d'entendre el concepte HOME com a PERSONA i des d'aquí establir la pretensió de la seva universalitat. Aquests axiomes són constituents de tot ésser humà, participi de qualsevol de les cosmovisions possibles; el que passa és que, depenent de la cosmovisió a què estigui adherit, l'haurà treballat-desenvolupat més o menys.

L'home, al llarg de la seva existència, es mostra i es planteja, en multitud de situacions i en un *continuum* existencial, com un ésser problemàtic que es fa palpable davant de les diverses situacions que es va qüestionant. Per què naixem? Per què vivim? Per què morim? Per què necessitem estimar i ser estimats? Per què ens devorem els uns als altres?... L'home viu aquestes situacions des de sis principis o punts de referència antropològics (diguem-ho així):

 77

L'admiració com a resposta a la realitat que és percebuda com a misteri²⁴. L'admiració és una actitud contemplativa que està orientada vers el reconeixement de la grandesa i la petitesa que els homes anem constatant al llarg de la nostra existència. Aquesta actitud fa adonar-nos de la complexitat misteriosa de la realitat. Sorprendre's de la realitat és el motor generador de l'admiració davant d'una realitat misteriosa.

No dubtem que aquesta actitud pertany a l'estructura constitutiva de tots els éssers humans. El problema se'ns presenta quan aquesta actitud no es treballa, o no es treballa suficientment, ja que la realitat se'ns vol presentar com una resolució de problemes (matemàticament cosificats). El misteri (font de tota admiració) quedaria reduït a la resolució del problema plantejat (i aquest sempre es podria resoldre i, per tant, ja no seria un misteri). La realitat, en darrer terme, ens deixaria de sorprendre i, per tant, d'admirar. Però, l'admiració que es fonamenta en la contemplació de les coses encara té un altre problema, precisament el de la contemplació.

²⁴ Seguirem aquí les tesis aristotèliques.

Avui, la mirada contemplativa tampoc es treballa suficientment. La contemplació es considera avui com una pèrdua de temps i d'energies. Tot allò que no passi per la transformació de la realitat corre el perill de ser abandonat i menystingut per la seva inutilitat. Per tant, ens trobem aquí, una altra vegada amb la forta influència de les actituds que ha generat la manera d'entendre la ciència, la tècnica i la tecnologia pròpia del neopositivisme. Tot ha de ser transformat i ho pot ser perquè ho hem cosificat i així ho podem dominar. Tot el que no tingui com a finalitat la transformació de la realitat es considera com a inútil i, per tant, no serà treballat.

La frustració com a resultat de la confrontació amb la realitat i l'intent de positivarla. La frustració és aquella experiència existencial i vital que ens ve donada pel contrast entre el que un és i el que li agradaria o hauria de ser per ser plenament feliç, realitzat, o viure la vida amb sentit.

Molts homes viuen avui la seva vida des de paràmetres proposats per les estructures cosmovisionals (a Occident tenim tota mena de valors-idees que ens plouen des dels sistemes de comunicació) que els impedeixen de viure-la amb profunditat, ja que no els inclina cap a una reflexió personal. Els homes, avui a Occident, no volen confrontar-se amb els problemes, no volen assolir la realitat tal com es mostra i fugen. La realitat, però, acaba imposant el seu extrem més cru: l'experiència de dolor, frustració, fracàs, derrota... mort.

Diríem, doncs, que la frustració ens porta a confrontar-nos amb el problema de la felicitat, realització, sentit... i provoca una disfunció que ens exigirà refer els nostres punts de referència i trobar una nova felicitat, realització i sentit.

Estem preparats per confrontar-nos a les nostres frustracions? La cosmovisió d'Occident (amb la seva transmissió de valors-idees), ens ajuda en aquest sentit, o més aviat el que promulga és el que s'ha anomenat fugida cap endavant?

El que és negatiu i el buit com a resposta de la necessitat de sentit. L'experiència del buit existencial és la constatació de la necessitat del plantejament del sentit de l'existència i adonar-se que aquesta pot no tenir sentit. El sentit queda amenaçat i, tanmateix, necessari sentit.

Molts homes, en la nostra societat, es veuen obligats a viure dins d'unes estructures sense tenir en compte les dimensions profundes personals de l'home (la cosmovisió fonamentada en la raó instru-

mental que cosifica). L'home viu alienat, com un número enmig d'una gran massa impersonal que l'explota sense tenir en compte els seus problemes personals. O bé corre darrere de valors enganyosos que li vénen donats per una publicitat fictícia que fan que s'oblidi dels veritables problemes. Tot això comporta, a la llarga, descobrir la impossibilitat de construir res, de poder res, de sentir-se útil de res. Això és el fenomen de l'experiència del buit existencial.

Cal fer viure aquesta experiència, argumentant-la: el buit és l'experiència de la necessitat de sentit i així mateix de no trobar-lo.

Una llibertat que busca ser ella mateixa i no pot sostreure's a la pròpia responsabilitat. L'home no viu com qualsevol altre animal, sinó que ho fa com a subjecte personal (capaç de dir jo i tu, de reflexionar, de prendre distància de les coses) que s'adona, encara que no plenament, de la seva condició humana. No està lligat del tot, cegament, als seus instints, als ritmes de la naturalesa i s'adona (consciència) que viu i no pot sostreure's a aquesta tasca de viure. L'home és un projectar-se cap endavant, com diria Heidegger, és un voler fer les coses per realitzar-se com a home en la seva llibertat, l'home és un camí de realització de la seva existència. L'home, per poder realitzar aquesta experiència de llibertat, necessita veure clar el seu destí, cap a on va, quina és la seva essència... quina és la seva veritat. I per això cal enfrontar-se a les preguntes fonamentals. Es poden utilitzar els 30 segles de reflexió d'Occident o d'altres, però mai es podrà reemplaçar l'esforç personal per aclarir els problemes de la pròpia existència. Viure humanament (en mínima llibertat) significa, almenys, viure en presència d'aquests interrogants. Si no, viuríem alienats²⁵.

Aquest axioma, avui, es posa en dubte des de moltes perspectives²⁶ i se l'ha descrit com una il·lusió que el mateix home ha generat d'ell mateix²⁷.

La dificultat augmenta quan, al costat de la llibertat, hi posem un

²⁵ Gevaert, J. (1974; 8ª ed., 1991). El problema del hombre. Salamanca: Sigueme. P. 18-19

²⁶ Des del científisme quedem lligats en les nostres cosificacions-definicions. Altres han estat en la història d'Occident les ideologies que han pretès suprimir aquesta llibertat com a constitutiva del subjecte: la predeterminació és una d'elles. En la mesura que suprimim la llibertat tots els axiomes-conceptes de l'humanisme van caient i també a la inversa. Al final del camí caurà també el concepte PERSONA.

²⁷ El concepte PERSONA és una teologització de l'home Althusser.

altre concepte com és la responsabilitat. La responsabilitat, **per als moderns**, és aquella que constitueix i fa possible la manera correcta d'entendre la llibertat. Però, com dirien els **postmoderns**, és un residu metafísic de la història d'Occident que només serveix per culpabilitzar i culpabilitzar-se, és per aquest motiu que la responsabilitat ens impediria la llibertat.

Assumir aquest debat és plantejar-se amb un mínim de condicions el tema de la llibertat i de la responsabilitat i els seus lligams recíprocs²⁸.

La relació interpersonal com a constitutiva del concepte "persona". Els problemes antropològics tenen un element comunitari i social. Neixen específicament en l'espai dels vincles que ens uneixen amb els altres homes en el món: en el treball, en el dolor, en el goig de l'amor i de l'amistat, en la mort de l'ésser estimat, en els conflictes que divideixen els homes i en l'esperança que els uneix.

²⁸ Des de la tensió entre dos pols, KIERKEGAARD: l'home és una tensió entre dos pols: la por a la mort i la confiança originària (un sí a la vida, als valors que un creu des de la cosmovisió on es troba. En el cas de l'humanisme: dignitat llibertat, igualtat i construcció de la justícia. En definitiva, la responsabilitat entesa des d'aquests paràmetres). Aquesta tensió provoca, davant d'una amenaça (la mateixa realitat) l'aparició de l'angoixa existencial (augmenta la por a la mort i disminueix la confiança amb el que un és i creu) que provocarà una acumulació d'energia contrària a l'amenaça que pot conduir a la violència o el plor. La pregunta és: decidim sempre en funció de la supervivència i, per tant, ens mengem els valors que ens constitueixen com a PERSONES? On queda la nostra llibertat? Kierkegaard treu el seu esquema explicatiu segurament de les aportacions cosmovisionals del seu temps (judeocristianisme i la Magna Grècia). Què diu el NT sobre aquesta qüestió? Mt 4, 23-26. "Jesús va pujar a la barca i els seus deixebles van anar amb ell. Tot d'una es va aixecar una gran tempesta al llac, fins al punt que les onades cobrien la barca. Però Jesús dormia. Ells van anar a despertar-lo i li van dir: Senyor, salva'ns, que ens enfonsem! i ells els respon: **per què sou tan covards, gent de poca fe?** Llavors es va aixecar, va increpar els vents i l'aigua, i seguí una gran bonança. El que ens està plantejant el NT és la tensió entre dos pols, el de la por a la mort i el de la fe, és en aquesta lluita que queda definida la llibertat

EL CODUCTISME ens presenta el tema de la manera següent: A tot estímul hi ha una resposta. Si estem lligats a l'estímul resposta no som lliures perquè estem incrustats en aquest procés. Això succeeix en la majoria dels animals, però l'home sembla superar aquesta qüestió en poder prendre distància de la realitat i poder dir no a aquesta estimulació. Si això és possible o no, és el tema que ens portaria a discernir sobre la llibertat i la responsabilitat.

El mateix sentit de l'existència i la possibilitat de realitzar una autèntica llibertat sembla dependre molt dels altres. La frustració d'aquestes relacions sembla conduir quasi inevitablement al plantejament del problema de l'ésser i del significat de l'home.

Les relacions interpersonals ens configuren com a persones i ens fan comprendre'ns (prendre consciència del que som) d'una manera concreta. A través de les relacions interpersonals transmetem la cultura, els valors..., en definitiva, la comprensió que té cada un del món (cosmovisió). El mateix concepte PERSONA, a diferència del concepte INDIVIDU, es fonamenta com a definició en què l'home és persona en tant que és constitutivament relació interpersonal. El concepte INDIVIDU no parteix d'aquí, és a dir, no és consubstancial a la seva definició. L'altre és un altre individu amb el qual jo em puc relacionar o no, si m'interessa o no²⁹.

Necessitat d'un significat global i els succedanis dels sentits immediats i immanents. La pregunta d'un significat darrer neix de l'experiència personal i comunitària que es veu confrontada amb el límit de la mort. Davant d'aquesta, l'angoixa existencial busca una llibertat definitiva, un fonament etern: d'amor, una raó definitiva d'esperar.

Per calmar aquesta angoixa existencial, avui a Occident, vivim llançats a l'obtenció dels sentits immediats i immanents. L'home, per ser feliç (sentit), viurà la seva vida a la recerca de plaer immediat (consumisme, sexe...) sense plantejar-se, incrustat com es troba en la realitat, res més enllà. La realitat, cruel, se li mostrarà en la seva única faç. L'home es retrobarà amb el buit i haurà de pensar.

Per tant, si nosaltres volem que el concepte PERSONA es desenvolupi plenament, haurem de potenciar aquestes actituds que responen als sis principis, punts de referència o axiomes plantejant-los ja des de petits en les nostres fases educatives primerenques.

El treball d'aquests sis axiomes ens permet comprendre per què brota concretament la reflexió sobre el misteri de la pròpia existència o es planteja l'existència com a misteri. A partir d'aquí podem assolir tot el coneixement que els homes hagin pogut construir, vingui de la

²⁹ La qüestió ètica aristotèlica-tomista-kantiana que obligaria l'home a actuar d'una manera concreta envers l'altre queda trencada per la falta de fonament de l'ètica (qüestió nietzschiana). L'home, en darrer terme, és voluntat de poder. L'home és individu, no és persona.

ciència neopositiva o de qualsevol altre saber, sense perdre la categoria de subjecte i amb la intenció de ser PERSONA.

Abstract

The article's main goal is to consider how Western countries see the essence of man. From a controversial epistemological and methodological point of view, this approach focuses on the anthropological problem. Daily pressure caused by scientism as a means to understand reality creates this anthropological problem: the possibility of preserving the concept of man as subject (opposed to object) and person (opposed to individual).